

Appendice A

Spigolature

Ho collocato il ms. Oxford 469, non solo per la parte dei fol. 117ra-126va, alla fine, fuori dall'ordine alfabetico delle città che posseggono i manoscritti qui utilizzati. Ho posto in corsivo i numeri 70-95 identificativi dei testi contenuti in tale parte al fine di rendere evidente la anomala natura delle brevissime 'quaestiones', che nell'insieme costituiscono quasi una 'Tabula', o 'Gemma', dal redattore ritenuta utile per segnalare 'quaestiones' già disputate o disputabili.

[1] Leipzig, Haenel 15, fol. 81r

Ranieri Arsendi

Incipit questio domini Rainerii de Forlivio.

Florentinus mercator decessit relictis heredibus duobus filiis minoribus vel uno maiore alio impubere in fratris maiore legitima tutela constituto. Apprehensa legitime hereditate paterna alter ex hiis, scilicet maior, accepta communi pecunia negotiationis pannorum gratia in Francia est profectus, qui pannos emit et cum eis in Italiam rediit et perinde vendidit ad retagium cum lucro, partem aliam habet penes se. Queritur an alteri fratri pannos quos habet vel pecuniam ex aliorum venditione redactam cum lucro fratri communicari debeat nec ne.

Et quod communicari debeat + + + [*il testo non va oltre*].

[2] London, Arundel 493, fol. 49ra-50rb

Ranieri Arsendi

In nomine patris et filii et spiritus sancti et eius matris sanctissime Marie virginis gloriose, amen.

Questio disputata per dominum Rainerium de Forlivio doctorem legum anno domini M°.CCC°. indict. [*segue finestra*], die XXVI. mensis ianuarii in civitate Bononie, que questio talis est.

Pater familias fecit testamentum in quo filium heredem instituit et omnibus pauperibus hospitalis sancti Proculi alimenta reliquit. Quo testatore vivente hospitale funditus est diruptum et rehedicatum, in quo etiam numerus pauperum auctus est ultra numerum qui erat tempore testamenti. Nunc mortuo testatore queritur an teneat legatum et si tenet an secundum numerum pauperum qui erat tempore testamenti an secundum numerum qui est tempore mortis alimenta pauperibus debeantur.

... Non obstat lex qui filiabus. (ff.) de legatis I. (D.30.17), cum hoc non sit legatum pauperum sed ipsius hospitalis, ut supra probavi et hiis sum contentus.

[3] Olomouc, C.O.40, fol. 126va-b Dino del Mugello

Questio cotidie de facto contingens.

Ecce, homicida vel alterius criminis reus post commissum maleficium fit monachus vel frater. Queritur nunquid propter hoc evitet iurisdictionem iudicis secularis.

... ut X^a coll. de statutis et consuetudine contra libertatem ecclesie edi. in constitutione illa, ad decorem. § statuimus . Di. de Mux.

[4] Olomouc, C.O.40, fol. 140ra Anonimo

Questio talis est.

In statuto alicuius civitatis continetur quod si quis vendiderit predium aliquod quod liceat illis de agnatione sua revocare venditionem infra annum et diem, pretio restituto hemptori [*sic*]. Contingit quod quidam vendidit predium suum alicui. Infra annum redemit ab emptore idem predium. Dicunt illi de agnatione: 'nobis est ius aquisitum, alienasti eum, nobis est ius aquisitum, non potuisti redimere postea in preiudicium iuris, postea nobis quesisti.' Modo queritur quid iuris.

... ut ff. de legatis II. l. cum pater. § libertis (D.31.77.27) et supra. de iure dotium. l. stipulatio (D.23.3.63).

[5] Olomouc, C.O.40, fol. 140ra-b Anonimo

Titius fecit pacem pro se et tota parte sua cum Sempronio pro se et tota parte sua. Titius postea interfecit quendam consanguineum ipsius Sempronii. Sempronius accusat Titium de pace rupta.

... ff. de verborum obligationibus. l. ita. § alteris (D.45.1.115). Solutio. Pax rupta est.

Marginalia: fol. 140ra: "de pace rupta."

Manoscritti: Rovigo, fol. 21va-b (Anonimo: Bellomo, "Tracce di *lectura*" 245-246 edizione parziale).

Storiografia: Bellomo, *Fatti e diritto* 412.

[6] Oxford 469, fol. 95vb Dino del Mugello

Queritur,

Si homicida decapitatus est, nunquid mandans puniri debeat.

... de dolo et delicto mandantis, et ita solvit Dinus doctor excellentissimus.

Nota: Breve quaestio reportata.

[7] Oxford 469, fol. 95vb-96ra Dino del Mugello

Queritur si plures vulneraverunt neque constat ex cuius vulnere sit mortuus quia forte non habebat nisi unum vulnus mortale nunquid omnes tenentur.

... non probatur eos habuisse animum occidendi sed presumitur et ex presumptione nemo dampnatur, ut supra dixi. Amen. Dynus.

[8] Oxford 469, fol. 96vb Guido da Suzzara

Aliquis condempnatus est et dictum est ut moris est quasi per totam Italiam quod dicta condempnatio solvatur infra X. dies in penam tertii pluris. Condempnatus autem dicit ipsam sententiam nullam vel ab ea appellat et postea succumbit et postea solvit condemnationem infra alios X. dies post sententiam factam. Queritur an incidit in penam.

... Preterea in penalibus causis id quod benignius est sequimur et interpretari debemus, ut ff. de regulis iuris. l. factum. (§) in penalibus (D.50.17.155.2). Amen. Guido de Suçaria legum doctor.

[9] Oxford 469, fol. 96vb-97ra Alberto Papiense

Fideiussit pro amico meo coram potestate de iudicio solvendo et postea condempnat eum potestas in certa quantitate et addicit in condemnatione quod nisi solveret quantitatem predictam infra X. dies quod solvat triplum. Modo queritur an fideiussor cadat in penam tripli nisi solvat quantitatem in qua primus condempnatus est.

... et l. I. ff. de regulis iuris (D.50.17.1), amen. Albertus Papiensis.

[10] Oxford 469, fol. 97ra-b Jean de Blanot

Aliquis divisit hereditatem patris sui cum fratre suo et ita factum est quod unus habet terras arabiles multas et quas(i) nihil de nemoribus, alter habet terras arabiles paucas et multitudinem nemorum. Actum est inter eos quod ille qui habet pauca nemora haberet pro se et heredibus suis servitutum usus in perpetuum. Mortuus est pluribus heredibus relictis. Quilibet vult uti in solidum nemore. Queritur utrum possit.

... et ff. de iure fisci. l. fiscus. Amen.

Io. de Blanosco doctor iuris.

- [11] Oxford 469, fol. 108vb-109ra Ranieri Arsendi

Cavetur statuto Bononie quod quisquam reprobaverit mortem occisi solvat libr. X. Modo quidam inproperavit mortem cuiusdam qui fuerit interfectus in bello. Queritur an de iure teneatur ad penam predicti statuti.

... ff. de excusationibus. l. athlete. § ut certum (D.27.1.6,13 *in corp.*). Amen.

Rainerius de Forlivio doctor utriusque iuris.

- [12] Oxford 469, fol. 111rb Guido da Suzzara

Quidam vulneratus est ad mortem. Dum acciperet penitentiam sacerdos noluit sibi indulgere nisi faceret pacem de vulnere et ita vulneratus indulsit et fecit pacem ipsi sacerdoti. Nunquid pax illa prodesse debet vulneranti.

... ut ff. de legatis II. l. miles. § I. (D.31.75.1) et l. cum pater. § donat(ion)is (D.31.77.26). Gui.

Marginalia: fol. 111rb: "Guido de Susaria doctor."

- [13] Paris, lat. 4452, fol. 92vb-ra Accursio [Francesco d'Accursio?]

ff. de usu fructu. l. si absente [abscinde *text.*] (D.7.1.48).

In ista lege formatur talis questio.

Quidam civis bononiensis fuit electus in potestatem Briecie [*sic*]. Completo suo tempore non solverunt ei salarium suum. Venit ipse ad civitatem Bononie. Invenit ibi quosdam mercatores briecienses unde secundum formam statuti civitatis Bononie et omnium civitatum *secundum formam iuris communis* [*aggiunto sul margine intermedio fra le due colonne*] que sunt in Italia cepit [accepit *text.*] istos mercatores et compulit eos solvere quod debebat ei commune brieciense. Isti mercatores revertiores Brieciam petunt a suo communi quod pro eo solverit. Queritur utrum possit et qua actione.

... et sic dicti mercatores isti habeant aliquem superiorem communia [*sic*] que possunt habere ius de hoc, Bononie dabitur actionem in factum.

Hec questio fuit disputata et soluta per dominum Ac. d(octor).

Nota: La *quaestio* inizia a fol. 92vb e continua sul margine inferiore di fol. 92va, occupando in modo retrogrado l'intero spazio sotto le due colonne della scrittura superiore.

- [14] Paris, lat. 4604, fol. 77ra-vb Guillelmus de Ferreriis [?]
Bologna, Pistoia

Quia de cessione actionis aliquando esitatur et qualiter fiat et que actio

ex illa detur et de hiis vidi sepe consuli prudentiores et pessime responde-
re ideo ad evidentionem dicte materie dicam que putabo utilia.

... ar. ff. de iudiciis. (l.) si quis ex (D.5.1.5) et (l.) si quis (D.5.1.8), (ff.)
in ius vocati vero. l. II. (D.2.4.2).

Hanc questionem disputavit dominus Ferrarensis cum esset de facto
Bononie et Pistorie.

Storiografia: Dolezalek, *Verzeichnis* I, sub v.; IV *Incipit*.

Nota: Struttura atipica di *quaestio disputata*.

[15] Paris, lat. 4604, fol. 149rb Anonimo

Si plures hominem percusserunt et nescitur nec ap(p)aret cuius ictu
perierit, nunquid omnes interficierunt per legem Corneliam de sicariis.

... ut C. de iureiurando (propter) calumniam. (l. II.) § (hoc etiam) huic
(C.2.58[59].2.5) et cet.

[16] Paris, lat. 4604, fol. 160va Anonimo

Queritur utrum dominus possit facere furnum de novo in preiudicium
arendatorum et ipsis invitis.

... non enim est malitiis hominum indulgendum, ff. de rei vindicatione.
l. in fundo (D.6.1.38).

Marginalia: fol. 160va, *margin. superiore:* "Questio an dominus possit facere de
novo furnum vel molendinum in preiudicium arendatorum, que questio multum est
notanda cum illis que dicuntur inferius."

Storiografia: Dolezalek, *Verzeichnis* I, sub v.; IV *Incipit*.

[17] Parma, Bibl. Palatina 1227, fol. 53va Omobono da Cremona

Episcopus civitatis Tarton. cuidam nobili castrum concessit in feudum
eo pacto ut si contingeret eum habere guerram quod ad defensionem [*sic*]
sui daretur sibi introitus guardia et aditus dicti castri. Contigit canonicus
eiusdem ecclesie tartonen. guerram habere cum quibusdam potentibus ad
quorum defensionem, licet episcopus ipse guerram non habeat, guardiam et
aditum castri sibi dari postulat. Castellanus contra dicit. Queritur quid iuris.

Pro episcopo...

Contrarium tamen credo...

... Item quia contractus sermo hec dicere suadet. Ho. cremonensis.

[18] Pistoia, Forteguerriano A.40, fol. 18va-b Francesco d'Accursio

Quidam de Aretio habebat quasdam possessiones in comitatu florenti-
no. Modo florentini volunt [voluerunt *Chiappelli*] eum extimare pro illis pos-

sessionibus quas habet Florentie. Iste aretinus dicit quod non debet Florentie extimari quia por omnibus suis bonis que habet solvit Aretio. Queritur quid iuris et si debet solvere quas ibi [item *Chiappelli*] tenetur solvere.

... si autem personali [personaliter *Chiappelli*] agatur tunc in foro seu domicilio, ut C. de iurisdictione omnium iudicum. l. II. (C.3.13.2) et l. in criminali (C.3.13.5). Franc. Acur.

Marginalia: fol. 18va: "Questio de collectis totius solvendis."

Manoscritti: Brno, Universitni Knihovna, MK.29, fol. 263r-v (Francesco d'Accursio: Dolezalek, *Verzeichnis* I, sub v; IV, *Incipit*).

Edizioni: Chiappelli, 'Manoscritti di Pistoia' 65-66 edizione integrale dal ms. di Pistoia.

[19] Pistoia, Forteguerriano A.40, fol. 20va Martino da Fano

Questio talis est.

Maritus nomine uxoris vestes comparavit et decessit. Heredes mariti volunt [voluerunt *Chiappelli*] vestes illas mulieri auferre. Mulier se defendit quia eius nomine comparate sunt. Queritur quid iuris.

Et primo videtur...

Contra satis dici potest...

... et ita de facto pronuntiatum pluries fuit. Mar. de Fan.

Marginalia: fol. 20va: "De vestibus quas facit maritus uxori eo mortuo restituendis vel non."

Edizioni: Chiappelli, 'Manoscritti di Pistoia' 68-69 edizione integrale.

[20] Pistoia, Forteguerriano A.40, fol. 20vb Odofredo, Uberto da Bobbio

Titius commisit delictum iam est annus, quo tempore secundum formam statuti civitatis erat pena pro vulbere centum li. Nunc vero [alio *Chiappelli*] anno accusationis statutum mutatum est et est pena diminuta vel aucta. Modo queritur utrum pena sit imponenda secundum statutum quod vigeat tempore commissi criminis vel secundum presens statutum.

Et primo videtur...

Contra videtur et ista est veritas...

... Et sic vidi Bononie et alibi peritiores consulere, et servant communiter Ass. [Azo], Alb., ut Od. vel Ub. de Bub.

Marginalia: fol. 20vb: "Questio de pena statuti mutata que una erat tempore commissi delicti et alia tempore accusationis, qua puniri debeat accusatus."

Edizioni: Chiappelli, 'Manoscritti di Pistoia' 72-73 edizione integrale.

[21] Rovigo, fol. 2rb

Anonimo

Super l. cunctos [concotes *text.*] populos (C.1.1.1). Super lege ista potest formari talis questio de statuto quod est in certis civitatibus.

(Statutum est quod) non debeat extrahere blavam extra civitatem et si extraxerit amittat boves et plaustrum. (Quidam ve)ronensis venit Mantuam ubi erat tale statutum et blavam extraxit extra civitatem... + ... Modo queritur an iste veronensis debeat amittere blavam boves et plaustrum.

Econtra videtur...

Dominus Ho(mobonus) et dominus Mar(tinus) de Fa(no) diceba(n)t in predicta questione...

Econtra videtur quod sit puniendus ...+... in hac questione si iste ...+...

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 232-233 edizione integrale.

Nota: Il testo è fortemente danneggiato e in molti punti illegibile anche con l'aiuto della lampada di Wood. Indico con un segno di croce i punti in cui la lettura è impossibile.

[22] Rovigo, fol. 2va-b

Anonimo

Questio talis est.

Quidam accepit mutuo X. libras bononinorum [ianuensium *text.*, *cancellato e corretto*] in civitate Bononie eo tempore quo dicitur grossus valere XI. bon. Tempore solutionis valet tantum X. Queritur cuius temporis valentiam sive exstimationem intueri debeamus.

... et est ar. ff. de legatis III. (l.) ille aut ille. § cum in verbis (D.32.25.1) et l. non aliter (D.32.69).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 234-235 edizione integrale.

Nota: Il testo non ha segni di riferimento: nel foglio finisce la l. *inter claras* (C.1.1.8) e comincia la l. *victor Iustinianus* (C.1.1.8.7-24).

[23] Rovigo, fol. 3ra-b

Anonimo

Questio talis est.

In statuto alicuius civitatis continetur quod si quis fecerit ferutam de nocte alicui vel in aliquem ita quod sanguinem fecerit, puniatur in C. libras. Facta est feruta in aliquem. Dicunt testes quod facta fuit in sero cum oscurabatur vel oscurum erat. Vertitur in questione an punie(n)dus sit tamquam de die an tamquam de nocte.

... ut ff. de statu hominum. (l.) (queritur) ermafroditum (D.1.5.10) et ff. de testibus. (l.) repetundarum. § I. (D.22.5.15.1).

Manoscritti: Bologna, fol. 227va-b (Anonimo).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 235-236 edizione integrale; Montanos, 'An de die vel de nocte' 52 nt. 9.

Nota: Il testo non ha segni di riferimento: nel foglio continua la l. *victor Iustinianus* (C.1.1.8.7-24).

[24] Rovigo, fol. 3va

Anonimo

Questio talis est.

Tutor alicuius pupilli fecit pacem de morte patris pupilli. Modo queritur numquid valeat vel teneat pax facta a tutore.

... ut infra. de calumpnia. l. calumpnie (C.9.46.4).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 236-237 edizione integrale.

Nota: Il testo non ha segni di riferimento: nel foglio continua e finisce la l. *victor Iustinianus* (C.1.1.8.7-24).

[25] Rovigo, fol. 4rb

Oldrado da Ponte

Nunquid pater cum facit testamentum potest defraudare filium a quarta debita iure nature si instituat ecclesiam vel aliquem locum venerabilem vel heredes ...+... -pant legando ecclesie vel alicui loco venerabili potest defraudare filium ...+... supradicta quarta.

Quidam dicunt quod sic, quia falcidia cessat in relictis ad pias causas, ut in Aut. de ecclesiasticis titulis. § si autem heres (Nov.131.12 = Coll.9.6.12).

Sed nos dicimus contra...

... et (ff.) de inofficioso testamento. l. nam etsi parentibus (D.5.2.15). Oldr(adus).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 238 edizione integrale.

Nota: Il testo non ha segni di riferimento: nel foglio si va dalla l. *habeat* (C.1.2.1) alla l. *iubemus* (C.1.2.14). Indico con un segno di croce i punti in cui la lettura è impossibile.

[26] Rovigo, fol. 10rb

Ba.

Sed quid.

Aliquis cognovit virginem volentem carnaliter. Nunquid de capite puniri.

Et videtur quod sic, ar. huius littere, et ad hoc infra. de raptu virginum. l. una. § penas (C.9.13 *unica*.3).

Sed contra dicendum est, ut aperte dicitur in Inst. de publicis iudiciis. § item lex (Inst.4.18.4), et secundum quod ibi dicitur statuitur pena.

Non obstat hec (lex) et infra. de raptu virginum (C.9.13 *unica*), quia

iste locuntur quando aliquis rapuit virginem et eam nolentem cognovit carnaliter. Ba.

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 238 edizione integrale.

Nota: *Additio* alla gl. *presbiteros diaconos* ad l. *generaliter*, in pr. C. *de episcopis et clericis* (C.1.3.51[52] pr.).

[27] Rovigo, fol. 14va-b

Anonimo

(Ex lege ista) determinatur talis questio.

Duo litigabant ad invicem coram aliquo iudice. Unus renunciavit allegationibus et postea vult probare per testes vel per instrumenta. Queritur an possit.

... et quia si species de suo genere eximitur genus remanet in suo statu, ut ff. de manumissis (testamento. l.) si peculium (D.40.4.10).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 239 edizione integrale.

Nota: Il testo non ha segni di riferimento: nel foglio si va dalla fine della l. *cognovimus* (C.1.5.19) all'inizio della l. *si quis defunctum violate* (C.1.7.2).

[28] Rovigo, fol. 15ra-b

Anonimo

Questio talis est.

In statuto continetur quod si filius alicuius iverit ad inim(ic)os et postea dampnum dederit alicui de districtu illius civitatis, quod pater eius teneatur. Naturalis filius alicuius ivit ad inim(ic)os et dampnum alicui dedit. Queritur an pater pro isto suo filio naturali teneatur.

... et quia lex iurata est et in dubiis verbis significationi verborum standum est ut allegatum est.

Manoscritti: Bologna, fol. 226vb (Guido).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 240-241 edizione integrale.

Nota: Il testo non ha segni di riferimento, forse perché il foglio è stato rifilato da un legatore. Nel foglio si va dalla fine della l. *si quis defunctum violate* (C.1.7.2) all'inizio della l. *iudicis et maioribus* (C.1.9.3).

[29] Rovigo, fol. 20ra-b

Anonimo

Questio talis est.

Titius promisit decem Sempronio presentibus quibusdam testibus et presente quodam qui erat tabellio. Sempronius tempore procedente petit quod tabellio sibi faciat instrumentum, cum tabellio habeat in memoriam tenorem et series verborum ut dixit et presentiam testium. Dicitur ex adverso quod tabellio non potest facere instrumentum, quia non fuit roga-

tus et quia propter hoc non fuit vocatus. Vertitur in questione quid iuris.
... et infra. de rescindenda venditione. l. de contractu (C.4.44.3) et ff. de itinere actuque privato. l. nec (enim) corrumpi (D.43.19.2).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 241-243 edizione integrale.

Nota: Il testo non ha segni di riferimento: nel foglio vi è parte della l. *tanta circa* (C.1.17.2).

[30] Rovigo, fol. 21ra-b

Anonimo

Questio talis est.

Quidam erat vulneratus ab aliquo et fecit pacem cum eo qui eum vulneravit et de vulneribus et de omni eo quod posset petere occasione dictorum vulnerum. Postea mortuus est. In questione erat an possit puniri de homicidio.

... et ff. si quis cautionibus. l. non exigimus. I. resp. (D.2.11.2.1), *et melius per l. ff. ad legem Aquiliam. l. huic scripture. § set si manumissus (D.9.2.15.1 *in med.*) et l. illud. § fi.* (D.9.2.32.1) [*additio*].

Manoscritti: Chigi, fol. 118ra-b (Martino da Fano); Bologna, fol. 225va-b (Guido da Suzzara).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 243-245 edizione integrale.

Nota: Il testo non ha segni di riferimento: nel foglio vi è parte della l. *tanta circa* (C.1.17.2). *Quaestio* simile, di Martino da Fano, in Chigi, fol. 118ra-b.

[31] Rovigo, fol. 21va-b

Anonimo

Questio talis est.

Titius fecit pacem pro se et tota sua parte cum Sempronio et tota sua parte. Titius interfecit postea quendam consanguineum ipsius Sempronii, qui ipsi Sempronio de guerra servivit. Sempronius accusat Titium de pace rupta. Vertitur in questione an possit.

So(lutio). Pax rupta est et maxime quia portavit secum arma, ut in primis allegationibus.

Manoscritti: Bologna, fol. 226rb (Guido).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 245-246 edizione integrale.

Nota: Il testo non ha segni di riferimento: nel foglio vi è parte della l. *tanta circa* (C.1.17.2).

[32] Rovigo, fol. 22rb

Anonimo

Questio talis est.

Duo litigabant ad invicem de aliqua causa coram iudice. Cum iudex

deberet procedere ad difinitivam citatus fuit reus per ministerialem sive nuntium quod veniret ad audiendam sententiam perentorie de precepto iudicis. Retulit nuntius quod eum appellavit. Iudex processit ad difinitivam sententiam. Modo venit reus et dicit quod non fuit citatus. Numquid credetur dicto ministerialis seu nuntii.

... audiretur secundum [*segue legem cancellato*] formam legis C. de contra(h)enda et committenda stipulatione [*segue magna cancellato*]. (l.) optimam (C.8.37[38]14).

Manoscritti: Bologna, fol. 225rb (Guido).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 246-248 edizione integrale.

Nota: Il testo non ha segni di riferimento: nel foglio vi è parte della l. *tanta circa* (C.1.17.2).

[33] Rovigo, fol. 29ra-b

Anonimo

Potest fieri infra. de non numerata pecunia. (l.) generaliter (C.4.30.13).

Questio talis est.

Titius designavit mihi quandam peciam terre quam confessus fuit se a me in feudum tenere. Queritur an sibi preiudicaverit per talem confessionem.

... Item quia in conservatione iuris sui succurritur ei etiam si in iure erraverit, ut ff. de iuris et facti ignorantia. l. error (D.22.6.8) et l. iuris (D.22.6.7).

Manoscritti: Bologna, fol. 226va-b (Anonimo).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 248-249 edizione integrale.

[34] Rovigo, fol. 30ra-b

Anonimo

Questio talis est.

Potestas alicuius civitatis precepit Titio dum de iure suo allegaret coram potestatem ne amplius loqueretur in banno C. librarum et postea locutus est. Potestas vult ei auferre bannum. Queritur an possit.

... et hoc per leges ff. de legatis I. (l.) filius familias. § divi (D.30.114.11) et (ff.) de legatis III. (l.) pater. § Iulius [Iulianus *text.*] Agrippa (D.32.38.4) et l. Lucius (D.32.93).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 249-251 edizione integrale.

Nota: Il testo non ha segni di riferimento: nel foglio vi sono la parte finale della l. *nemo* (C.1.49.1.8) e la parte iniziale della l. *consiliarios* (C.1.51.3).

[35] Rovigo, fol. 38rb

Anonimo

De procuratoribus, super l. procuratoribus (C.2.12[13].22).

Questio talis est.

Sindicus constitutus ab aliqua universitate usque ad annum novum, litem contestatus est infra dictum terminum et post dictum terminum ipsa universitas alium constituit sindicum qui vult procedere in ipsa lite. Dicit adversarius: 'Veniat sindicus qui fuit litem contestatus'. Queritur quid iuris.

... ff. de minoribus. (l.) ait pretor. § quid tamen (D.4.4.7.2 *circa med.*) cum suis similibus.

Manoscritti: Bologna, fol. 225vb (G.)

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 251-252 edizione integrale.

[36] Rovigo, fol. 38va-b

Anonimo

Questio talis est.

Civitas iussit consulibus cuiusdam ville ut mandarent in officio communis pla(s)trum cum bobus. Consules preceperunt ut suum plaustrum mandaret unus ex vicinis et ita iussu consulum mandavit boves suos et plaustrum. Boroarii abstulerunt. Vult iste qui dampnum passus est agere contra villam et recuperare dampnum suum. Queritur nunquid possit.

... Equitas enim suggerit dari actionem, unde forte dabitur in factum actio cuius tenor in multis et variis iuris articulis sepe est admissus, ut C. de sacrosanctis ecclesiis. l. sancimus (C.1.2.21).

Manoscritti: Bologna, fol. 226vb-227ra (Guido da Suzzara).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 252-254 edizione integrale.

Nota: Il testo non ha segni di riferimento: nel foglio vi sono la parte finale della l. *restituenda* (C.2.7.25) e quasi per intero la l. *per banc legem* (C.2.7.26).

[37] Rovigo, fol. 91ra-b

Anonimo

Quidam erat emphiteota et habebat terram in emfiteosim quam colere non poterat propter timorem guerre. Queritur an fictum pro illis annis solvere debeat.

... Item facit ff. ad Turpillianum. l. in senatus. § si propter mortem (D.48.16.15.3). Dominus Old(radus) solvit predictam questionem, ergo legem istam, et ita dicit esse in ficto secundum quod leges veniunt in perpetua emphiteuta.

Manoscritti: Bologna, fol. 229vb-230ra (Anonimo).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 254-255 edizione integrale.

Nota: La *quaestio* si riferisce alla v. *fatalitate* in l. *ius emphiteoticarum*. § *si quidem tanta*. C. de iure emphiteotico (C.4.66.1 *ultra med.*)

[38] Rovigo, fol. 91va-b

Oldrado da Ponte

In nomine Domini, amen. Questio talis est.

Quidam minor XXV. annis, puta Titius, promittit et iuravit Seio recipienti tutorio nomine Ioannis pupilli se dare sororem suam Bertam, que erat pupilla, in uxorem ipsi Ioanni pupillo et promittit se facere et curare quod ipsa Berta accipiet ipsum Ioannem in suum virum cum erit legitime etatis. Alius nomine Albertantius promittit Seio recipienti nomine pupilli dare C. nomine dotis et dedit ei quoddam fundum L. libras nomine arrarum que constituit possidere nomine ipsius tutoris et pupilli. Qui pupillus desponsavit ipsam pupillam per verba de presenti, et postquam pupillus et pupilla facti sunt puperes [*sic*] hec pupilla ...+... Berta accepit alium virum qui eam carnaliter cognovit. Iam modo venit condam pupillus et vult petere arras ab isto Titio qui promisit. Dicit Titius: 'Non potes, quia tu et ipsa contraeratis [?] in lege...' +... contraendi matrimonium per verba de presenti et ideo nec ut sponsalia nec ut sponsalia debet valere. Queritur nunquid possit petere arras et numquid valeat matrimonium secundum et si non videtur dubium quia quilibet compleverat legitimam etatem ...+... pro co(n)stanti quod ille qui petit arras non habet X. annos. Item ponit Titius quod tutor pupilli cui constituebantur arre non fecerat inventarium et sic non potuerat incoare vel attingere administrationem pupilli.

... ut supra. si adversus venditionem, Aut. sacramenta puberum (*post* C.2.28[27].1). Oldr.

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 255-257 edizione integrale.

Nota: La *quaestio* si riferisce alla v. *alii desponsata* in l. *alii desponsata*. C. *de sponsalibus* (C.5.1.1). Indico con un segno di croce i punti in cui la lettura è impossibile.

[39] Rovigo, fol. 93bis va

Anonimo

Sed quid.

Iudex aliquis iuravit servare omnia capitula que continentur in aliquo statuto nullo extrinsecus intellecto et mandare sententias executioni. Lata fuit sententia contra ius. Nunquid debet mandare illam executioni.

... et ad hoc bene potest induci supra. de legibus. (C. de) constitutionibus principum. l. non dubium (C.1.14.5).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 257-258 edizione integrale.

Nota: Il testo è una *additio* alla gl. *penam* ad Aut. *scenichis non solum (si) fideiussorem* (Nov.51 = Coll. 5.4), *quod eis permittitur*, sulla l. *imperialis benevolentie*. C. *de nuptiis* (*post* C.5.4.23.3), dopo le parole finali "... nullum iudicium".

[40] Rovigo, fol. 97va-b

Anonimo

Questio talis est.

Quidam fecit testamentum in quo reliquit uxorem suam dominam et usumfructuariam omnium suorum bonorum donec in domo sua honeste stare voluerit, et si exiverit reliquit ei dotem suam. Item legavit ei vestimenta sua. Unde post mortem mariti ista petit vestimenta ab heredibus. Heredes opponunt quod ipsa utatur vestibus relictis sibi dum in domo condam mariti permanserit.

... Si autem addidisset in testamento 'lego vestimenta uxoris mee' et postea constituisset eam dominam et usumfructuariam, tunc aliud dicerem.

Manoscritti: Bologna, fol. 230rb-va (Guido, d'altra mano).

Storiografia: *Storiografia:* Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 258-260 edizione integrale; Chiodi, *Interpretazione del testamento* 832-833; Montanos, 'Vestidos y joyas' 143-171.

Nota: Il testo non ha segni di riferimento: nel foglio vi sono la parte finale della l. *si quis prioris*. § *in illo* (C.5.9.8.3[4]) e la parte iniziale della l. *si usumfructum*. § *hec de usufructu*. C. *si secundo nupserit mulier* (C.5.10.1.2).

[41] Rovigo, fol. 107vb

Oldrado da Ponte

Queritur si aliquis datus est tutor alicui impuberi in testamento quid habet facere iste tutor, numquid se poterit intromittere de tutela.

... et iste tutor erit tutor et de tutela se intromittere poterit, ut ff. eodem. l. si nemo (D.26.2.9). Oldr.

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 260 edizione integrale.

Nota: Il testo è una *additio* alla gl. *ad eum* in l. *si tutores*. C. *de tutela testamentaria* (C.5.28.3).

[42] Rovigo, fol. 113va-b

Anonimo

Questio talis est.

Pater dedit tutorem filiis suis in testamento et vetuit ipsi tutori ne ipse iuraret. Queritur an possit a(d)ministrare nisi iuret.

... So(lutio). Potuit testator remittere necessitatem iurandi, ar. legum pro prima parte allegatarum et specialiter ar. eius quod hic dicitur.

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 261-262 edizione integrale.

Nota: La *questio* si riferisce alla gl. *vetaverint* in l. *veteris*. § *illo procul dubio*. C. *arbitrium tutele* (C.5.51.13.2[1]).

[43] Rovigo, fol. 135va-b

Anonimo

Questio talis est.

Statuto alicuius civitatis continetur quod si quis ruperit tenutam alicui solvat certam penam. Agit quis cui rupta est tenuta ex forma statuti. Postea

vult agere ex forma l. si quis in tantam (C.8.4.7). Queritur an possit.
 ... et (ff.) de furtis. l. si quis furti egerit (D.47.2.89[88]), ff. pro socio. l. si actum [autem *text.*] (D.17.2.43) et l. rei communis (D.17.2.45).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 262-263 edizione integrale.

Nota: La *quaestio* si riferisce alla gl. *petierit* in l. *si quis agere*, in pr. C. de *codicillis* (C.6.36.8).

[44] Rovigo, fol. 138ra-b

Anonimo

Questio talis est.

Continetur in aliquo statuto civitatis quod bannitus non possit ire ad consilium neque ad sortes et si contra factum fuerit non teneat et solvat certam penam, unde aliquis ivit ad consilium et habuit breve. Elegit quendam advocatum sive consulem. Hic advocatus sive consul vocatus fuit per iudicem potestatis et iuravit officium suum legaliter exercere. Tempore procedente opponitur ei quod non possit esse iudex sive advocatus. Modo queritur an possit removeri et an que per eum facta sunt valeant.

... Ea tamen que interim dixit et decrevit valent per legem ff. de officio pretorum. l. Barbarius (D.1.14.3), supra. de testamentis. l. I. (C.6.23.1), infra. de sententiis et interlocutionibus iudicum. l. II. (C.7.45.2).

Marginalia: fol. 138r, *margin. inf.*, "aperiri. l. ambiguitates (C.6.40.2), C. si omisa sit causa testamenti (C.6.39)."

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 264-265 edizione integrale.

Nota: La *quaestio* si riferisce alla gl. *aperiri* in l. *ambiguitates* (*in fine*). C. de *indicta viduitate* (C.6.40.2).

[45] Rovigo, fol. 144ra-b

Anonimo

Questio talis est.

Quidam doctor legum promisit legere quendam librum. Nunc oportet eum proficisci et vult legere per substitutum. Queritur an possit.

... Item quia inter artifices longa est differentia et cet., ut ff. de solutionibus. (l.) inter artifices (D.46.3.31).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 265-266 edizione integrale.

Nota: La *quaestio* si riferisce alla v. *successorem* in l. *et nomen*. § *sin autem in faciendo*. C. de *caducis tollendis* (C.6.51.unica.9b).

[46] Rovigo, fol. 150va-b

Martino da Fano

Questio talis est.

Pater concessit filio litiganti in quadam causa et ut in omnibus aliis

causis posset sistere in iudicio sub clausula generali concessit. Nunc queritur an generalis concessio tantum valeat ut ubicumque litigans audiatur.

... Michi autem videtur talem consensum non valuisse, ut convincitur ex predictis et ar. supra. ad Velleianum. l. iubemus (C.4.29.21) et supra. de transactionibus. (l.) cum Aquiliana (D.2.15.5). M. de Fano.

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 266-268 edizione integrale.

Nota: La *quaestio* si riferisce alla v. *hoc facere* in l. *cum non solum*. § *sin autem patre recusante*. C. *de bonis que liberis in potestate* (C.6.61.8.1c).

[47] Rovigo, fol. 156va-b

Ugolino

Littera ista facit ad questionem talem,
an iudex possit statuere terminum unum litiganti infra quem proponat omnes suas exceptiones dilatorias, cum multas iam proposuisset exceptiones in pluribus terminis.

... ex duobus contrariis sumitur optimum temperamentum, ut ff. si quis cautionibus. l. II. § (quod) dixi(mus) (D.2.11.2.6) et ff. de verborum obligationibus. l. continu(u)s actus. § (item) qui insulam (D.45.1.137.3). H'.

Manoscritti: Bologna, fol. 225ra (Guido da Suzzara)

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 268-270 edizione integrale.

Nota: La *quaestio* si riferisce alla v. *faceret* in l. *defamari*. C. *de ingenuis manumissis* (C.7.14.5).

[48] Rovigo, fol. 167vb

G.

Sed quid de tali questione que tota die accidit de facto.

Ecce reus conventus dat fideiussorem de iudicato solvendo. Postea condemnatur. Numquid fideiussor possit conve(ni)ri sine oblatione libelli per actionem in factum ex re iudicata.

... aut est fideiussor iudicii et tunc non potest conveniri sine libello [*segue* ut hic *cancellato*], ut ff. iudicatum solvi. l. I. (D.46.7.1). G.

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 270 edizione integrale.

Nota: La *quaestio* si riferisce alla v. *ad fideiussores* in l. *sancimus ut si quis condemnatus*. § *et cum antiquitas*. C. *de usuris rei iudicate* (C.7.54.3.3[1]).

[49] Rovigo, fol. 181va-b

Anonimo

Questio talis est.

Statutum est in civitate quod de rebus datis alicui in solutum per iudicem amplius querela non [*segue* audiatur *cancellato*] fiat, cum data fuerit creditori in solutum. Quidam creditor habebat eam ipsi obligatam. Erat

absens. Reversus est. Vult experiri ipothecaria actio. Opponitur ei de statuto. Est in questione quid iuris.

... Item in re dubia melius est verbis edicti servire, ut ff. de exercitoria. l. I. § in re igitur dubia (D.14.1.1.20 *ultra med.*) et (ff.) de legatis III. (l.) non aliter (D.32.69). Item videtur casus huius legis.

^x

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 270-271 edizione integrale.

Nota: La *quaestio* si riferisce alla v. *eo tempore* in l. *si eo tempore*. C. de remissione pignoris (C.8.25[26].6).

[50] Rovigo, fol. 193vb

Anonimo

Pone questionem de facto.

Continebatur in quodam rescripto quod pater supplicavit principi quod quendam suum filium ex dampnato coitu natum in defectum legitimorum filiorum legitimaret et imperator bene legitimavit. Postea pater legitimos filios ex uxore percepit. Queritur nunquid ille venit ad successionem cum legitimis.

... Alii contra: nam legitimi succedunt cum legitimis et naturalibus, ut in Aut. quibus modis naturales efficiuntur sui. § si quis nuper (Nov.74 = Coll.6.1).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 271-272 edizione integrale.

Nota: La *quaestio* si riferisce alla v. *si unquam* in l. *si unquam libertis patronus*. C. de revocandis donationibus (C.8.55[56].8).

[51] Rovigo, fol. 194ra-b

Anonimo

Questio talis est.

(H)omicidium fuit perpetratum in aliqua civitate. Potestas habuit Titium suspectum et cepit eum et fecit preconizari per civitatem si quis vellet accusare Titium veniret usque ad .XV. dies, alias non audiretur. Postea inquis(i)vit potestas de hoc crimine et Titium non invenit culpa(bi)lem et nemo infra predictum terminum Titium accusavit, unde potestas eum relaxavit. Post illud tempus vult aliquis eum accusare. Est in questione an possit.

... Item quia rei publice interest ut puniantur maleficia, ut ff. ad legem Aquilam. (l.) ita vulneratus (D.9.2.51).

Manoscritti: Bologna, fol. 228va (Guido).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 272-273 edizione integrale.

Nota: La *quaestio* si riferisce alla v. *intendit* in l. *si ea que crimen intendit*. C. qui accusare non possunt (C.9.1.7).

- [52] Rovigo, fol. 194ra-vb Oldrado da Ponte, Anonimo

Si aliquis intraverit monasterium et postea exivit, queritur nunquid recuperet bona.

... Sed decretaliste dicunt indistin(c)te eum recuperare bona, et est ista questio sabatina. Oldr(adus).

Eadem questio potest formari quando aliquis intravit monasterium invita vel ignorante uxore et uxor postea revocat eum, et ad hoc facit ff. de servitutibus rusticorum prediorum. l. item. § fi. (D.8.3.3.3).

Storiografia: Bellomo, 'Tracce di *lectura*' 273 edizione integrale.

Nota: La *quaestio* si riferisce alla v. *emolumentum* in l. *si ut proponis*. C. *si quis reus vel accusator mortuus fuerit* (C.9.6.4).

- [53] Vaticano, Barb. lat. 1396, fol. 121ra-va [vecchia numerazione]
Iacopo Belvisi

Continetur (in) statuto quod quicumque percusserit aliquem in facie et *ex tali percussione* [*ripetuto*] remanserit signum vel cicatrix condempnetur in II^c libris. Et alio statuto cavetur quod si aliquis commiserit malleficium prope tabernam condempnetur in duplum. Et alio statuto continetur quod si nobilis offenderit popularem quod debet solvere duplum eius quod solveret popularis si offenderet popularem. Contigit quod nobilis offendit popularem vulnerando cum coltello in facie prope tabernam et ex ipsa percussione remansit cicatrix. Queritur nunquid debeat condempnari in VIII^c libris an VI^c vel qualiter.

... que pena est duplum non quadruplum, et sic puto verum. Iac. de Bel. doctor egregius qui multum subtiliter dicit.

[*Additio*] Vide Bar. in ...

Nota: *Quaestio reportata*.

- [54] Vaticano, Borgh. lat. 163, fol. 81rb Anonimo

Queritur utrum pupillus de hiis que vidit in pupillari etate pubes factus valeat testificari.

- [55] Vaticano, Borgh. lat. 163, fol. 81rb-va Anonimo

Minor XXVI. [*sic*] an. vendidit predium cum decreto et iuravit se non venturum contra venditionem. Deceptus est ultra medietatem iusti pretii. Postulat sibi iustum pretium suppleri. Queritur quid iuris.

... Dico iuramentum non obstante minorem posse agere de dimidia conquerentem. A qua sententia non recedo.

- [56] Vaticano, Borgh. lat. 163, fol. 81va Anonimo

Rusticus dum propter debitam pensionem domino quedam servitia facere consueverit in prestacione servitorum bene per XXX. annos comoratus est. Nunc instrumentum suum respiciens vidit sibi *nullam* [?] impositam facientem *sortem* [?], cessat in exhibitione consuetorum servitorum debitas offerens pensiones. Dominus vero consueta exposcit servicia. Queritur quid iuris.

... ff. de usuris. l. de iure [*sic*].

- [57] Vaticano, Borgh. lat. 163, fol. 81va Anonimo

Titius rogavit extraneum [extremum *text.*] ut pro eo interveniret apud creditorem. Martinus autem primo adiens creditorem rogavit eum ne ipsum pro domino T(itio) reciperet fidem, et si fideiusserit dixit se nolle teneri cui creditor adqueverit. Demum iste Martinus pro Titio fideiussit apud eundem creditorem, qui postea eum convenit ex obligatione fideiussoris. Queritur quid iuris.

... ff. de hiis qui no(tantur) in(famia). (l.) in actionibus [actiones *text.*] (D.3.2.7).

- [58] Vaticano, Borgh. lat. 163 fol. 81va-b Anonimo

Sempronius postulavit patrimonium domini Sei in quadam causa, certo constituto salario quod accepit. Postea convictus appellavit. Sempronius petit sibi [fol. 81vb] Seium assistere in causa ap(pellationis). Seius remittit. Queritur quid iuris.

... Michi videtur Seium absolvendum quia in primis interest advocatorum partem tueri.

- [59] Vaticano, Vat. lat. 2625, fol. 198r-v Ranieri Arsendi

Consilium domini Raynerii de Forlivio.

Duo compromiserunt in Titium tamquam arbitrum et arbitratorem et amicabilem compositorem et bonum virum, promittentes per pactum expresse omni ei(u)s laudo et sententie et diffinitioni stare et parere, ex certa scientia promittentes non petere corrigi nec redduci ad arbitrium boni viri. Queritur nunquid pars que laudum latum sentit se gravatam et lesam possit petere redduci ad arbitrium boni viri, ita quod non obstantibus predictis ad iura ipsius nichilominus admictatur.

Et obmissis allegationibus que multe sunt longe, solutio talis est, quod debeat distinguui...

... ut l. si quis in conscribendo. C. de pactis (C.2.3.29).

Et ita consulo ego Raynerius de Forlivio legum doctor et cet.

Nota: Il *consilium* sviluppa un tema affrontato già in una *quaestio* di Guido da Suzzara: un testimone è in Bologna 115, “Duo compromiserunt in aliquem tamquam arbitratorem et amicabilem compositorem...”. Costituisce inoltre una versione ridotta di una *quaestio* disputata dallo stesso Ranieri Arsendi nel 1332 (o 1333), “Duo compromiserunt in tertium [in Titium] de lite presente vel futura subtracta pena tamquam in arbitratorem et amicabilem compositorem...”: per la *quaestio* vd. Chigi 291, ove è datata 1332 (Ranieri Arsendi) e Vaticano, Vat. lat. 2338, fol. 41ra-44rb, ove è datata 1333.

[60] Vaticano, Vat. lat. 2625, fol. 216v-217r Riccardo Malombra

Quod filii clericorum ex concubina natorum dum sunt in minoribus ordinibus constituti per subsequens matrimonium precipue tempore mortis ipsius clerici efficiantur legitimi.

Probatur primo...

... quia aliter intelligere esset subvertere omnia iura de naturalibus filiis loquentia. Riccar. Malombra.

Storiografia: Besta, *Malombra* 124, indica i fol. 214v-215r.

[61] Vaticano, Vat. lat. 2638, fol. 41ra-44rb Raniero da Forlì
1333

Questio pulcra.

Quidam (com)promiserunt in Titium de lite presente vel futura sub certa pena tamquam in arbitratorem et amicabilem compositorem et bonum virum per pacem promictentes expresse omni eius sententiae laudo et diffinitioni parere et ex certa scientia promictentes dictum laudum sententiam et diffinitionem non petere corrigi et reduci in arbitrium boni viri. Queritur nunquid que per eius laudum sententiam seu diffinitionem possit petere corrigi et reduci ad arbitrium *boni* [*ripetuto*] viri, ita quod eo non obstante ad iura ipsius persecutionem [*sic*] admictatur.

Et intelligo...

[44rb] ... et sic intelligo opy. omnium do(ctorum) [de *text.*] qui hanc questionem sub iudice [cotice *text.*] tetigerunt. Amen.

Disputata fuit predicta questio per excellentissimum legum doctorem Ray. de Forlivio in felici studio bononiensi sub annis dominice incarnationis M^oCCC^oXXXIII.

[62] Vaticano, Vat. lat. 2638, fol. 101ra-vb Anonimo

Questio talis est.

Datus est terminus utrique parti ad probandum XX. dierum. Infra dic-

tum terminum testes rei fuerunt vocati et citaverunt coram iudice et non deposuerunt. Elapso dicto termino fuit alius terminus partibus assignatus et prohibitorius infra quem [quam *text.*] probare deberunt quicquid velent, nec in dicto termino deposuerunt dicti testes. Quesitum est utrum dicti [fol. 101rb] [dicti *ripetuto*] testes possint de iure recipi et examinari et an possit procedi dictis testi(bu)s non examinatis.

Et quod [quot *text.*] testes sint recipiendi plenibus rationibus ostendere. Prima...

... etiam Spe(culum). t(itulo) de testibus. § qualiter que sint producendi, vers. is quoque, et de dilation. vers. in prin., vers. sed quid et cet.

Nota: La *quaestio* fa parte di un *tractatus de testibus*, ma è segnalata come autonoma.

[63] Vaticano, Vat. lat. 2638, fol. 150va-153va Ranieri Arsendi

Questio.

Florentinus mercator decessit pluribus [pluribus *ripetuto*] relictis filiis, puta duobus maioribus legitimo maiore et altero impubere, hiis heredibus institutis, minore in fratris maioris tutelam legitime constituto. Aprensa legitime hereditate paterna [paterne *text.*] alter ex hiis maior acceptatorum pecunia negotiationis pan(n)orum, gratia in Franciam, est profectus, qui pannos emit et autem Italiam rediit et partem vendidit ad retalgium cum lucro et partem habuit penes se. Queritur an pannos quos habet alteri fratri vel pecunia ex vendicione aliorum redacta communicare (debeat) necne.

Et quod debeat communicare probat...

[fol. 153va] ... et ista pro necessariis huius questionis dixisse sufficiat.

Deo gratias.

Disputata fuit supradicta questio per excellentissimum legum professorem atque monarcham dominum Raynerium de Forlivio cuius anima requiescat in pace. Amen.

[64] Vaticano, Vat. lat. 5773, fol. 120rb Osberto Foliata da Cremona

Quero, si aliquis produxit instrumentum et adversa pars negat fuisse tabellionem eum qui fecit, an sufficiat producenti probare talem tabellionem gerere se pro tabellione.

Dico sic...

Econtra...

... et sic nota per Dy. in d. l. Herennius. Osbertus Foliata de Cremona.

Nota: Breve *additio*, sul margine del *Peculium* di Baldo degli Ubaldi.

[65] Vaticano, Vat. lat. 5773, fol. 127va Dino del Mugello

Quidam oriundus de Francia commisit maleficium Bononie et fugit Mutinam. Modo capitur ibi et petitur remitti ad locum delicti, scilicet Bononiam. Cum non possit puniri Mutine, quia ibi non delinquit nec ibi habet domicilium, petitur demum puniri Mutine quia vagabundus. Queritur quid iuris.

Et determinatum fuit quod non posset puniri Mutine tamquam vagabundus, quia ille dicitur vagabundus qui est sine domicilio...
... vide omnino. Et hec per Dy.

Nota: *Quaestio determinata*, in forma di *additio*, sul magine del *Peculium* di Baldo degli Ubaldi.

[66] Vaticano, Vat. lat. 10726, fol. 36^{r-v} Dino del Mugello

Quidam accusatus fuit de quodam maleficio. Contra eum inquisitur. Iste comparuit et negavit...

[67] Vaticano, Vat. lat. 10726, fol. 295^v Iacopo d'Arena

Questio talis est.

Iudex ad petitionem Titii condemnavit Seium ut confexum, mandando sibi ut ad decem dies solvat centum que confexus fuit ad penam X. librarum. Elapssis X. diebus accusat Titius Seium condempnatum de contemptu mandati quia non solvit, petens eum capi ad solutionem debiti et ad penam quam incurrit ex contem(p)tu mandati, et narrat in accusatione quod fuit apud acta condempnatus et cet.

... contempsit solvere penam in precepto contemptam tenere incurrando.

Et ita videtur mihi Iacobo de Arena legum doctori *iuris esse* [*d'altra mano*].

[68] Vaticano, Vat. lat. 10726, fol. 296^v Baldo, che riporta Niccolò Mattarelli

Docere. Iste § est l. pretor. ff. de vi bonorum raptorum (D.47.8.2.4.12). Et istum § allegabam in questione de facto.

Pone Titius agit contra Seium ad X. que sibi numeravit ex causa mutui. Testes inducti nil de numeratione probant sed dixerunt se interfuisse confexioni facte de mutuo sibi facto. Queritur nunquid sit probatum.

... qui re contrahitur ergo etc. Vide que disputavit Nicolaus de Mactarellis. Bal.

[69]

Riccardo Malombra

Supposito statuto et iure lombardo quod sorores cum fratribus non succedant...

Storiografia: Besta, *Malombra* 128-130, da Alberico.

Oxford 469, fol. 117ra-126va

Nei fogli è trädita una serie di testi brevi, questioncelle per la gran parte, testimoni di un periodo compreso tra la seconda metà del secolo XIII e la fine del Trecento, fino a Baldo degli Ubaldi. Nell'analisi ho omeso i giuristi da Bartolo da Sassoferrato a Baldo degli Ubaldi, ma ho registrato un *consilium* di Riccardo da Saliceto ("Utrum digito debilitato...", fol. 123va-125ra), sia per ragioni cornologiche, sia perché il testo è incardinato ben dentro alla silloge.

Nessuno dei testi attribuiti ad antichi giuristi, come Lambertino dei Ramponi, Dino del Mugello, Iacopo Belvisi e pochi altri, sembra corrispondere a una verbalizzazione formale di disputa avvenuta *in schola* o *publice*.

La natura dei brani fa supporre che nel tardo Trecento un qualche anonimo giurista abbia raccolto temi e testi di *quaestiones disputatae* (o disputabili) e di *consilia* di svariati decenni e autori e abbia riassuntato il materiale a sua disposizione, riducendo il numero degli *argumenta* e delle citazioni dei *libri legales*, tagliando generalmente le consuete argomentazioni contrarie e sintetizzando le *solutiones*. D'altra parte non si può escludere che i brani siano state assemblati da chi ne ritrovava traccia, di eguale o di più ampia stesura, su margini dei *libri legales*, in forma di *glossae* che stavano ad arricchire, *per viam additionum*, le leggi di Giustiniano o gli apparati di Accursio. Il risultato fa pensare a una *Tabula*, o a una *Gemma*.

Un buon esempio del tipo di lavoro compiuto nel tardo Trecento, con ogni probabilità a Perugia e forse nella scuola di Baldo, è costituito da un brano di fol. 126va: "Dictis [*segue parola illeggibile su microfilm*] premissa [*predicta text., corretto*], et melius ut vidi iudicari inter multos advocatos...". Alla fine, chi ha compiuto l'opera, annota: "Bal. supplendo ad consilium Mar. de Fa., Odo. et Iacobi. Bal. de Perus."

Le questioncelle sembrano appartenere a un contesto culturale cronologicamente più tardo rispetto al periodo documentato dai manoscritti-base della mia ricerca. E tuttavia ritengo utile registrarle per offrire un segnale della perdurante vitalità di una giurisprudenza che continuava a basarsi su una casuistica da maneggiare all'occorrenza in sede processuale o notarile.

Sono qui e altrove segnate con numeri in corsivo

[70] Oxford 469, fol. 117ra Iacopo d'Arena

Iacobus de Are.

Commune alicuius castri positum fuit in banno alicuius civitatis cuius iurisdictionis non est. Modo dubitatur utrum singuli de castro videntur esse banniti, adeo quod si sit statutum in ipsa civitate quod querimonie bannitorum non audiantur non debeat audiri aliqua persona singularis illius banniti castri.

... Item alia ratione potest hoc idem eundi [*sic*], ut no. Iac. de Are. Secus Dynus.

Nota: Quaestio reportata.

[71] Oxford 469, fol. 117ra Dino del Mugello

Quamvis de delicto sibi facto fecerit quis pacem... Dy.
Testo brevissimo.

[72] Oxford 469, fol. 117ra Dino del Mugello

Sed pone quod iste sunt posite alternative... Dy. doctor.

Nota: Testo brevissimo.

[73] Oxford 469, fol. 117ra-b Dino del Mugello

An qui per modum exceptionis apponit crimen debeat se inscribere ad penam talionis... Dy. doctor.

Nota: Testo brevissimo.

[74] Oxford 469, fol. 117rb Iacopo d'Arena

Cumulatum delictum pena cumulatur... secundum Iac. de Are. in l. relegati [relegato *text.*], in fine, de penis (D.48.19.4). Iaco. de Aren.

Marginalia: "secus Dinus."

Nota: Testo brevissimo.

[75] Oxford 469, fol. 117rb Dino del Mugello

Si aliquis sit bannitus et eo existente bannito petat se de banno eximi... Dinus doctor.

Nota: Testo brevissimo.

[76] Oxford 469, fol. 117rb Dino del Mugello

Cavetur statuto si quis incenderit alicui manum solvat centum... .

Nota: Testo brevissimo.

[77] Oxford 469, fol. 117va Dino del Mugello

Cav(e)tur lege municipali quod si quis vulneraverit aliquem cum sanguine puniatur in C., sine sanguine in L. ... et hec opinio placet Dino.

Nota: Testo brevissimo.

[78] Oxford 469, fol. 117va Dino del Mugello

Dynus
Accusavit quis Titium quod vulneraverat Martinum... Dy. doctor.

Nota: Testo brevissimo.

[79] Oxford 469, fol. 117va Dino del Mugello

Dynus.
Statuto cavetur quod potestas habeat arbitrium in homicidiis suo tempore perpetratis... Dy.

Nota: Testo brevissimo.

[80] Oxford 469, fol. 117va-b Dino del Mugello

Statutum est quod si quis fecerit insultum ad domum alterius... Dynus doctor.

[81] Oxford 469, fol. 117vb Benincasa da Arezzo

Cavetur statuto civitatis quod si quis vulneravit aliquem solvat bannum X. libr. Item alio statuto continetur quod omnes pene duplicentur in palatio communis. Item alio continetur... Benincasa de Arezio doctor.

[82] Oxford 469, fol. 117vb-118rb Lambertinus Iulianus et

Albertus

In duplanda pena considerari debet que originaliter continentur in statuto... Lambertinus, Iulianus et Albertus doctores

Nota: Testo brevissimo.

[83] Oxford 469, fol. 118rb Anonimo

Queritur utrum statutum quod dat certam partem accusatori extendatur ad denunciantem... Amen.

[84] Oxford 469, fol. 118rb-va Anonimo

Sed nunquid malleficium possit probari per instrumentum... Deo gratias.

[85] Oxford 469, fol. 118va-b Dino del Mugello

Quidam accusatur vel contra eum inquisitum fuit de aliquo malleficio. Comparuit et negavit... Dynus.

[86] Oxford 469, fol. 118vb-119ra Fulco di Pace

Quidam produxit testes super una intentione qua intendebat probare crimen commissum ab accusato... Fulcus doctor.

Marginalia: fol. 118vb: "Fulchus de Pacibus doctor."

Nota: Il testo non ha struttura di *quaestio*.

[87] Oxford 469, fol. 119ra-b Anonimo

Nunquid universitas possit accusari vel constituere sindicum si deliquit... Deo gratias.

[88] Oxford 469, fol. 121ra-b Iacopo d'Arena

Statutum est in civitate quod quilibet possit accusare ludentes ad tarillos et accusator habeat medietatem banni... Iac. de Are. doctor.

[89] Oxford 469, fol. 122ra-b Iacopo d'Arena

Statutum est in civitate quod (si) fuit combusta domus quod omnes de convicinia teneantur emendare... Iacobus de Are.

[90] Oxford 469, fol. 123va-b Lambertino dei Ramponi

Filius familias pro homicidio vel alio crimine est bannitus et publicacioni bonorum ex forma statuti pater tenetur assignare partem bonorum pro destruendo. Mortuus est iste filius... Lambertinus de Ramponibus doctor.

- [91] Oxford 469, fol. 124va [ex 110va] Dino del Mugello

Dynus doctor egregius.

Utrum fideiussor qui promisit rem homicidam representare et non presentat possit decapitari... Deo gratias.

- [92] Oxford 469, fol. 123va-125ra Riccardo da Saliceto

Utrum digito debilitato membrum debilitatum esse intelligatur... Ricardus de Saliceto doctor utriusque.

Nota: È un *consilium*, noto per altre fonti: vd. Bellomo, 'Profilo di Riccardo' 259 nt. 16, sub 7, dove sono segnalati il ms. Vaticano, Vat. lat. 8068, fol. 105v-106r, e l'edizione di Ziletti, *Consilia in causis criminalibus* II. 10.

- [93] Oxford 469, fol. 125ra Dino del Mugello

Pone, statuto continetur quod si quis commiserit aliquam falsitatem debeat puniri in centum libris. Postea quidam in quadam questione ad probandum aliquam falsitatem produxit plures testes... Dynus.

- [94] Oxford 469, fol. 125ra-b Iacopo Belvisi

Quidam tabellio sive iudex ante publicationem testium manifestavit vel legi passus est dicta testium. Queritur [fol. 125rb] an notarius vel iudex teneatur pena falsi.

... patefecerat eorum dicta. Deo gratias. Iac. de Bel.

- [95] Oxford 469, fol. 125rb-va Oldrado da Ponte

Dubitatur que sit pena adulterii. Secundo que sit pena furti. Tertio que sit pena incesti.

... dic ut in glo. dicti § stuprum. Oldradus. Deo gratias. Amen.

Nota: I fogli che seguono riportano testi, in prevalenza *consilia e repetitiones*, di Bartolo da Sassoferrato, Onofrio da Perugia, Baldo Angelo e Pietro degli Ubaldi, Raffaele Fulgosio (1401), un testo di cui è coautore Lorenzo Ridolfi, etc. La scrittura è quattrocentesca.

